

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.4.2.35>

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ БУДІВНИЦТВА: ДОСВІД КРАЇН ЄС

Ігор Чернюк

аспірант кафедри кримінального права, кримінології, цивільного та господарського права

Національної академії управління (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0001-5064-2368

Анотація. У статті досліджено наукові характеристики кримінального законодавства, а також норми, що передбачають кримінальну відповідальність за злочини у сфері будівництва в країнах Європейського Союзу. Використано загальнонаукові і спеціально-правові методи, показано особливості кримінальної відповідальності за злочини під час проведення технічних робіт у процесі спорудження будівель, злочини проти екології будівництва, техніки безпеки будівництва та інші. На прикладах законодавства Республіки Польща, Федеративної Республіки Німеччина, Італійської Республіки та інших європейських держав показано спільні ознаки в нормах кримінального законодавства. Доведено, що відмінними ознаками кримінально-правових засобів протидії злочинів у сфері будівництва у країнах ЄС є різна міра (або відсутність) кримінальної відповідальності за самочинне захоплення земельної ділянки, а також самочинне спорудження будівель. Запропоновано уніфікацію цих кримінально-правових норм на рівні законодавства ЄС.

Ключові слова: будівельне законодавство, об'єкт будівництва, техніка безпеки будівництва, будівельні норми, кримінальна відповідальність, самочинне будівництво.

CRIMINAL LEGAL MEANS OF COUNTERACTING CRIMES IN THE FIELD OF CONSTRUCTION: EXPERIENCE OF EU COUNTRIES

Ihor Cherniuk

Postgraduate Student at the Department of Criminal Law, Criminology, Civil and Commercial Law

National Academy of Management (Kiev, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-5064-2368

Abstract. The article examines the scientific characteristics of the criminal legislation, as well as the norms providing for criminal liability for crimes in the field of construction in the countries of the European Union. General scientific and special legal methods are used, the features of criminal liability for crimes during technical work during the construction of buildings, crimes against the ecology of construction, construction safety and others are shown. The examples of the legislation of the Republic of Poland, the Federal Republic of Germany, the Italian Republic and other European states show common signs in the norms of criminal legislation. It has been proved that the distinctive features of the criminal law means of combating crimes in the construction sector in the EU countries vary in degree or lack thereof in criminal liability for unauthorized occupation of a land plot, as well as unauthorized construction of buildings. Proposed unification criminal law at the level of EU legislation.

Key words: construction legislation, construction object, construction safety precautions, construction norms, criminal liability, unauthorized construction.

ŚRODKI KRYMINALISTYCZNE I PRAWNE PRZECIWDZIAŁANIA PRZESTĘPSTWOM BUDOWLANYM: DOŚWIADCZENIA KRAJÓW UE

Ihor Cherniuk

aspirant Katedry Prawa Karnego, Kryminologii, Prawa Cywilnego i Gospodarczego

Narodowej Akademii Zarządzania (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-5064-2368

Adnotacja. W artykule zbadano naukowe cechy prawa karnego, a także przepisy przewidujące odpowiedzialność karną za przestępstwa budowlane w krajach Unii Europejskiej. Stosowane są ogólne metody naukowe i specjalnie-prawne, pokazane są cechy odpowiedzialności karnej za przestępstwa podczas prac technicznych przy budowie budynków, przestępstwa przeciwko ekologii budowlanej, inżynierii bezpieczeństwa budowlanego i inne. Przykłady prawa Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Federalnej Niemiec, Republiki Włoskiej i innych państw europejskich pokazują wspólne znaki w przepisach prawa karnego. Udowodniono, że istnieją różne stopnie charakterystycznych cech karnych i prawnych środków przeciwdziałania przestępstwom budowlanym w krajach UE lub ich brak w odpowiedzialności karnej za samowolne przejęcie działki, a także samowolne wznoszenie budynków. Zaproponowano ujednoczenie tych przepisów prawa karnego na poziomie prawa UE.

Słowa kluczowe: prawo budowlane, obiekt budowlany, bezpieczeństwo i higiena pracy w branży budowlanej, przepisy budowlane, odpowiedzialność karna, samowolne budownictwo.

Вступ. Відповідальність за злочини у сфері будівництва передбачена в законодавстві багатьох країн світу. Поряд із цим проведений нами аналіз зарубіжного законодавства свідчить, що в різних державах є суттєві відмінності в конструюванні об'єктивної сторони, ступеня суспільної небезпеки, визначенні суспільних відносин, на які посягають злочинні дії в будівництві, що зумовлено, на наш погляд, специфікою історичного розвитку правової системи тієї чи іншої країни.

Актуалізація проблем кримінально-правової характеристики порушення будівельного законодавства знайшла своє відображення в узагальненні зарубіжного законодавства в цій сфері, коли соціальна зумовленість кримінально-правової заборони порушення будівельного законодавства засвідчила значні проблеми не тільки в нормах кримінального законодавства, а й у сфері загальноєвропейської політики щодо будівництва загалом.

Крім того, досвід кримінально-правових засобів протидії злочинів у сфері будівництва, що наявність спеціальної норми у Кримінальному кодексі (далі – КК), яка чітко перераховує вид незаконних дій, серед яких наявність таких специфічних норм, як самовільне захоплення земельної ділянки, наслідком учинення яких є притягнення до кримінальної відповідальності, унеможливить неоднозначне трактування норм права та, відповідно, полегшує роботу правоохоронних органів, виключивши можливості уникнення кримінальної відповідальності шляхом неправильного застосування кримінально-правових засобів запобігання самовільному будівництву зокрема.

Ця наукова проблематика набула своєї актуальності в дослідженнях багатьох зарубіжних і українських вчених. Європейське кримінальне законодавство досліджували А.В. Вавриш, В.Я. Войтович, О.В. Гаран, О.О. Дудоров, Г.С. Крайник, С.Я. Лихова. Водночас з юристами дослідники присвячують наукові розробки сфері відповідальності за порушення технічного регулювання будівельного процесу, зокрема це В.М. Андрієнко, Т.І. Анісімова, О.В. Ареф'єва, О.І. Барановський, О.В. Березін, А.І. Берлач, С.Б. Бойченко, В. І. Бояров, А.Ю. Бутирін, О.М. Вакульчик, В.І. Грушко, В.А. Козаченко, А.О. Кушнірук, Ляшенко, І.О. Мамонтов, О.О. Молодід, С.П. Міщенко, І.П. Мігус, В.П. Пономарьов, С.Ф. Покропівний, В.Л. Ортинський, М.В. Чорна. Ці та інші дослідники приділили увагу питанням безпеки виробничого процесу, порушенням будівельних норм у будівництві як системним злочинам.

Характеристика стану наукової розробки проблеми дає підстави резюмувати, що комплексне системне дослідження кримінально-правової протидії злочинам у сфері будівельного законодавства в українській і зарубіжній юридичній науці не проводилося. У роботах згаданих та інших дослідників із цієї проблематики системні недоліки в кримінальному законодавстві зарубіжних країн висвітлені епізодично та фрагментарно. Цей стан дослідження зумовив вибір теми та *мету статті*, яка полягає в тому, щоб на основі узагальнення та критичного аналізу джерел і наукових характеристик кримінального законодавства європейських країн дослідити особливості кримінально-правової протидії порушенню будівельного законодавства.

Основна частина. Завданням статті є визначення спільних та відмінних характеристик основних напрямів протидії злочинним порушенням будівельного законодавства в європейських країнах і формулювання рекомендацій щодо універсалізації кримінально-правової протидії цим злочинам. У процесі дослідження цієї проблеми було застосовано систему наукових методів дослідження, зокрема загальнонаукові і спеціально-правові методи. Серед загальнонаукових методів використано діалектичний, логіко-семантичний, системний, статистичний методи. Діалектичний метод дав змогу розширено проаналізувати концепції та підходи вчених до кримінально-правового порушення будівельного законодавства, логіко-семантичний метод дав змогу сформулювати методологічний інструментарій, котрий використано для механізму реалізації пізнання феномена кримінального правопорушення в будівництві, системний і статистичний методи дали змогу розглянути деякі аспекти соціальної зумовленості і кількісні особливості злочинності у сфері будівництва в деяких країнах. Зі спеціально-правових методів використано метод порівняльного правознавства і метод правового прогнозування. Метод порівняльного правознавства дав змогу зіставити, проаналізувати норми і положення кримінального права одних країн з аналогічними нормами кримінального права інших країн, метод правового прогнозування дав змогу здійснити пошук шляхів удосконалення норм кримінально-правової відповідальності за порушення будівельного законодавства.

Злочини у сфері будівництва становлять серйозну проблему для багатьох зарубіжних країн. Забіжний досвід Франції, Іспанії, Швеції, Норвегії, Німеччини, Польщі, Італії, Латвії, Хорватії щодо структури злочинів у сфері будівництва засвідчує, що найпоширенішим видом злочинів у цій сфері, як і в Україні, є злочини проти власності, зокрема різні форми заволодіння майном, підпали, пошкодження майна тощо. Інколи фіксують також нещасні випадки на будівництві і це є світовою тенденцією загалом. Приміром, згідно з даними поліцейського відділу Альбукерке, розташованого в штаті Нью-Мексико, будівельна промисловість США щорічно зазнає значної матеріальної шкоди від 53 злочинів проти власності на будівництві. Збитки страхових компаній щорічно сягають 300 млн доларів США, а підрядчики та компанії, які здають будівельне обладнання в оренду, зазнають витрат на суму близько 1 млрд доларів США (Вавриш, 2018: 53).

На відміну від американської, нормативна база ЄС у сфері будівництва включає Євродирективу 89/106/ЕЕС, що встановлює загальні підходи до технічного регулювання в галузі будівництва на всій території ЄС (основні вимоги до будівель і споруд та принципи оцінки відповідності будівельних виробів). Вона передбачає, що рівень потрібної безпеки будівельних об'єктів на території тієї чи іншої держави є виключною прерогативою цієї держави. Установлено, що вимоги до забудови територій та об'єктів будівництва приймаються на національному рівні (національні закони, закони суб'єктів федерації, будівельні коди тощо). Нині в ЄС налічується близько 500 стандартів, які забезпечують відповідність вимогам Директиви

ви, крім того, у галузі будівництва діє біля 2500 інших стандартів, що так чи інакше пов'язані з виконанням Директиви. Тлумачні та керівні документи до Євродирективи уточнюють її положення і підкреслюють її специфічність порівняно з іншими директивами (Войтович, 2018: 47).

В європейських країнах використовуються різні підходи до регламентації відповідальності за досліджувані злочини. В одних державах кримінально-правові санкції включені в основному в позитивне природоохоронне законодавство (Бельгія, Данія, Франція, Швеція та ін.), в інших – до кримінальних кодексів (Німеччина, Голландія, Португалія, Італія та ін.), причому другий підхід переважає, з огляду на прагнення законодавця таким чином підвищити значення кримінально-правових заборон. Незважаючи на такі відмінності, в законодавстві низки зарубіжних країн намітилися загальні тенденції (Тимошенко, 2015: 12).

Таким чином, варто зазначити, що ступінь суспільної небезпеки досліджуваних злочинів у країнах ЄС полягає в нехтуванні нормами будівництва дій, що спричиняє як порушення права власності, так і небезпеку для життя і здоров'я, заподіює істотну шкоду власникам та законним володільцям, призводить до нецільового використання земель, дестабілізації суспільних відносин у сфері управління земельними ресурсами і суспільних відносин у сфері будівництва будівель і споруд.

Конкретизація зазначених деліктів виражена в нормах кодифікованих і індивідуалізованих законодавчих актів багатьох держав ЄС. Приміром, у Польщі норми про кримінальну відповідальність у сфері будівництва сконцентровані в різноманітних нормативно-правових актах, серед яких чільне місце належить Закону Республіки Польща «Право будівельне» від 7 липня 1994 р. (Prawo budowlane, 1994), водночас детальна інформація щодо норм, які стосуються вимог безпечного здійснення будівельних робіт, міститься у виданому на підставі Кодексу праці Рішенні Міністра інфраструктури Республіки Польщі від 6 лютого 2003 р. щодо забезпечення безпеки та гігієни під час здійснення будівельних робіт (Гаран, 2018: 13).

Основні норми щодо кримінальної відповідальності за порушення законодавства у сфері будівництва сконцентровані в Кримінальному Кодексі Республіки Польща. Приміром, такі норми зосереджені в КК Республіки Польща статті, які містять у своїх диспозиціях склади злочинів проти колективної (загальної) безпеки, видалені в окрему главу 20 Особливої частини. В §1 ст. 163 встановлена відповідальність особи, яка викликає подію, що погрожує життю чи здоров'ю багатьох людей або майну у великому розмірі. Вчинюється цей злочин способами, які вичерпно перераховані в диспозиції статті (пожежі, руйнування будівель, затоплення або обвал землі, гірських порід або снігу, вибуху вибухових або швидкозаймистих речовин або іншого стрімкого вивільнення енергії), хоча є підстави розглядати ці ознаки складу злочину і як можливі наслідки події, що може створювати загрозу колективній безпеці. Цей злочин карається позбавленням волі на строк від одного року до десяти років. Якщо ці діяння вчинені неумисно, то покарання є значно нижчим – позбавлення волі на строк від трьох місяців до п'яти років (§2 ст. 163 КК Республіки Польща). Дослідники зазначають (Лихова, 2012: 45), що в § 1 йдеться про делікт створення небезпеки, про що говорить також і ст. 188 КК РП, яка передбачає покарання за спричинення шкоди доквітлю неправомірним будівництвом або господарською діяльністю (Kodeks karny, 1997).

Такому ж покаранню підлягає особа, яка передає будівельний об'єкт або комплекс об'єктів або всупереч обов'язкам допускає використання таких об'єктів особами, які не мають пристроїв, охороняють від забруднення воду, повітря, землю або пристрої, охороняють від радіоактивного або іонізуючого випромінювання (§2 ст. 186 КК Республіки Польща) (Лихова, 2012: 51).

У Німеччині заподіяння небезпеки здоров'ю та навколишньому середовищу під час будівництва через недбалість (абз. 3 §319 КК ФРН) карається позбавленням волі на строк до трьох років або грошовим штрафом. Той же, хто «у випадках, зазначених в абз.1 і 2 діє недбало і заподіює небезпеку через недбалість», карається позбавленням волі на строк до двох років або грошовим штрафом. Німецький законодавець тісно пов'язує з розглянутим інститут діяльного каяття, реалізований в §320. Резюмуючи знання правил ведення будівельних робіт особами, професійно зайнятими в цій сфері, законодавець дав суду змогу пом'якшити покарання, якщо особа, яка вчинила злочин, передбачений абз. 1-3 §319 КК ФРН, добровільно усуває небезпеку перш, ніж настане значна шкода. Якщо правопорушення підпадає під дію абз. 4 §319 КК ФРН, тобто в разі добровільного усунення небезпеки до настання значної шкоди, злочинця не карають. Положення про діяльне каяття застосовується, якщо небезпеці або результату дії запобігають без участі особи, яка його вчинила, але докладаються добровільні і наполегливі зусилля для досягнення цієї мети (Улезько, 2013: 281).

Водночас КК Швейцарії містить у розділі 7 Книги 2 (яка присвячена загальнонебезпечним злочинам і проступкам), дві відповідні статті, що встановлюють кримінальну відповідальність за створення небезпеки внаслідок порушення правил будівельних робіт і усунення шляхом пошкодження, зруйнування тощо чи незастосування пристроїв із техніки безпеки, КК Швейцарії стосується заподіяння необережних тілесних ушкоджень, необережного заподіяння тілесних ушкоджень людині або її здоров'ю (Крайник, 2012: 386).

Науковці слушно порівнюють сучасні норми кримінального законодавства держав-членів ЄС і підкреслюють деяку схожість у визначенні суб'єкта злочину проти безпеки будівництва; суб'єкт злочину наділяється спеціальними ознаками, і ним визнається особа, відповідальна за дотримання правил охорони праці на об'єкті будівництва, посадова особа або особа, яка керує комерційною, громадською чи іншою недержавною організацією. Такий підхід зустрічається, наприклад, у кримінальному праві Польщі, де визначено суб'єкт відповідного злочину як такий, «хто... відповідальний за безпеку і гігієну праці» (ст. 220. §1), Іспанії – «той, хто, порушуючи норми попередження виробничого ризику і, маючи законний обов'язок» (ст. 316), Латвії – «Порушення правил охорони праці і техніки безпеки, вчинене керівником підприємства (підприємницького

товариства), установи або організації або іншою особою, відповідальною за дотримання даних правил» (ст. 146) тощо. Однак можна зустріти випадки, коли в диспозиції специфічні ознаки суб'єкта не обмовляються. Так, Кримінальний кодекс Франції покладає кримінальну відповідальність на особу, яка завдала смерть іншій людині в результаті необережності чи невиконання обов'язку з безпеки, покладеної законом або регламентом (ст. 221-6). Згідно з §319 КК Німеччини, суб'єктом визнається будь-який, хто в процесі планування, керівництва будівництвом або виконання будівельних робіт, знесення споруди порушує загальноприйняті правила техніки (Козерацька, 2016: 222).

Схожою також є особливість законодавства Люксембурга, яка полягає в тому, що в його складі містяться чисельні нормативно-правові акти, кожен з яких встановлює відповідальність за порушення в окремих галузях природокористування, зокрема й у сфері будівництва. Так, одним із Наказів Великого Герцога передбачено відповідальність за нецільове використання землі та будівництво на землях із порушенням встановлених планів (§7 ст. 19, ст. 25), Законом про захист природних ресурсів («*Concernant la protection de la nature et des ressources naturelles*») – за організацію звалища будівельних відходів, яке є небезпечним для ґрунтів (ст.ст. 11, 13) (Мовчан, 2020: 69).

Проте чинний КК Голландії 1886 р. не передбачає окремої статті, яка встановлює відповідальність за порушення правил безпеки в процесі ведення будівельних робіт, проте розд. VII «Злочини, що ставлять під загрозу загальну безпеку людей або власність» містить кілька положень, основним з яких є ст. 171, що складається з трьох частин. Перші дві, аналогічно до німецького кодексу, сконструйовані як формальні, третя – як матеріальна. Відповідно до ч. 1 ст. 171 терміну ув'язнення не більше трьох місяців або штрафу четвертої категорії підлягає особа, з недбалості або необережності якої зруйновано або пошкоджено будівлю або споруду, створено загальну небезпеку для власності. Як видно, об'єктом охорони є відносини власності, що не характерне для норм більшості держав. Ч. 2 ст. 171 передбачає шестимісячне позбавлення волі зі стягненням штрафу, якщо зазначені дії створюють небезпеку «для життя іншої людини». У разі настання смерті людини, керуючись ч. 3 ст. 171, суд має право призначити покарання у вигляді одного року позбавлення волі і штраф. Як спеціальну норму, яка охороняє відносини у сфері забезпечення безпеки споруд, призначених для громадського або повітряного транспорту, від необережних посягань, можна розглядати ст. 163, яка передбачає покарання, аналогічне міститься в ч. 3 ст. 171, при настанні смерті потерпілого (Гоненко, 2008: 92).

У деяких європейських країнах кримінальна відповідальність передбачена за інший блок злочинів у сфері будівництва – незаконне спорудження. Приміром, незаконне будівництво є злочином, що прямо закріплено в італійському кримінальному законодавстві. Разом із тим, крім кримінального та адміністративного покарання, передбачаються заходи цивільної відповідальності, спрямовані на боротьбу з незаконним будівництвом нерухомості. Саме цим і викликано увагу з боку *ius civile* для протидії входженню незаконно зведеної нерухомості в цивільний товарообіг. Незважаючи на те, що Закон від 28 січня 1977 р. № 10 закріпив настання кримінальної відповідальності за діяльність, пов'язану з будівництвом без дозволу (будівельною ліцензією – *licenza edilizia*), також залишалася прогалина у відсутності норм щодо об'єктів, які є предметом злочинів у будівництві. Італійське законодавство не має адекватних засобів і способів боротьби з незаконними спорудами, в той час як у науці тривали широкі дискусії (Богдан, 2018: 48) про те, чи можуть бути визнані законними угоди з самовільними забудовами.

З проаналізованих кримінальних кодексів країн ЄС, які містять норми про відповідальність за порушення прав на землю, лише в ст. 266 КК Румунії і ст. 11 Глави 8 КК Швеції згадується про будівництво як обставину, пов'язану з порушенням прав власника земельної ділянки або землекористувача. Але й у цих випадках будівництво виступає не як самостійний злочин, як це має місце у ст. 197-1 чинного КК України, а лише як один із способів самовільного зайняття земельної ділянки (Дудоров, 2012: 319).

Обговорення. Характеристика криміналізації досліджуваних злочинів і підходи до їх трактовки дослідників (Улезько, 2013: 282) дають змогу зазначити, що зарубіжне кримінальне законодавство в частині правової регламентації відповідальності за злочини в будівельній сфері характеризується такими закономірностями:

– по-перше, за місцем, займаним цими посяганнями в системі злочинів проти громадської безпеки, кримінальне законодавство зарубіжних країн можна поділити на три самостійні групи. До першої групи входять акти, в яких норми, що встановлюють відповідальність за порушення правил безпеки в процесі ведення гірничорудних, будівельних або інших робіт, мають найбільш загальний характер без відповідної деталізації в описі як самого діяння, так і наслідків від його вчинення (Естонія, Туреччина, Франція, Австрія, Швеція та ін.). Другу групу утворюють кодекси, в яких демонструється прямо протилежний підхід до правової регламентації питання про кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки в процесі виконання перерахованих робіт, де, крім самого діяння, також детально описуються і наслідки їх здійснення (Азербайджан, Таджикистан, Вірменія, Киргизстан, Україна та ін.). До третьої групи належать акти, в яких норми, що передбачають відповідальність за вказане діяння, відрізняються високою деталізацією ознак об'єктивної сторони злочину (Республіки Білорусь і Казахстан, ФРН, Голландія, Іспанія, Японія);

– по-друге, закордонний законодавець у процесі конструювання законодавчих складів, що визначають відповідальність за порушення правил безпеки в досліджуваній сфері, часто використовує оціночні поняття, що представляють значні труднощі через наявність занадто широких можливостей для тлумачення (наприклад, «що заподіяло шкоду здоров'ю»);

– по-третє, спостерігається виражена тенденція до уніфікації законодавчої форми вираження як ознак діяння у вигляді порушення правил безпеки в процесі ведення такого роду робіт, так і їхніх наслідків,

коли застосовуються ідентичні стійкі поєднання (наприклад, «що спричинило заподіяння шкоди середньої тяжкості або тяжкої шкоди здоров'ю», «що спричинило наступ смерті з необережності»);

– по-четверте, використання компаративістського методу дослідження уможливило висновок про облік позитивного досвіду зарубіжного законодавця в національній правовій системі в частині відповідальності за порушення правил безпеки в процесі ведення будівельних або інших робіт з огляду на деталізацію ознак об'єктивної сторони розглянутого посягання, що підтверджується, в тому числі, матеріалами власних досліджень. У тексті КК це може бути виражено за рахунок розгорнутого формулювання того, що необхідно розуміти під іншою діяльністю спеціального суб'єкта, за що має наставати кримінальна відповідальність. При цьому буде здійснено адекватний аналіз не тільки небезпеки діяння, а й спонукальних мотивів вчинення злочину, а також будуть більш повно регламентовані дії судів у кваліфікації скоєного правопорушення.

Отже, аналіз кримінального законодавства низки зарубіжних держав засвідчив різні підходи до визначення порушень, пов'язаних із самовільним захопленням земельної ділянки та будівництва на ній, проте спільною є передбачена відповідальність за порушення прав на землю, що свідчить про криміналізацію різноманітних форм самовільного зайняття земельної ділянки (захоплення ділянки, зокрема шляхом крадіжки, насильства, порушення меж тощо).

Висновки. Враховуючи досвід зарубіжних країн, можна наголосити, що порівняно із зарубіжним законодавством, КК України містить поділ вини на умисел та необережність. Разом із тим, з нашої точки зору, виокремлення в національному КК розділу, присвяченого злочинам у сфері самовільного захоплення ділянки та порушення будівельного законодавства, дасть змогу системно, не лише з урахуванням вини, але й інших ознак складу злочину, вирішувати питання про відповідальність винних осіб, що вчинили визначені законом злочини.

Важливо зважати на той факт, що наявність спеціальної норми КК, яка чітко перераховує вид незаконних дій щодо самовільного захоплення земельної ділянки, наслідком учинення яких є притягнення до кримінальної відповідальності, унеможливить неоднозначне трактування норм права та, відповідно, полегшить роботу правоохоронних органів, виключивши уникнення кримінальної відповідальності шляхом неправильного застосування кримінально-правових засобів запобігання самовільному зайняттю земельної ділянки.

Таким чином, дослідження особливостей кримінально-правових засобів протидії злочинам у сфері будівництва засвідчує відсутність універсальних підходів у законодавстві країн ЄС, що є системним недоліком кримінально-правової юстиції у цій сфері. Спільною тенденцією в кримінальних нормах європейських країн є наявність передбачених законодавством злочинних посягань на безпеку будівництва і безпеку навколишнього середовища, коли відповідальність настає за порушення технічних регламентів будівельного процесу і техніки безпеки під час будівельних робіт. Відмінною тенденцією вважаємо відсутність у більшості кримінальних кодексів та інших галузевих норм кримінальної відповідальності за самочинне захоплення земельної ділянки, а також самочинне спорудження будівель. Ця суттєва прогалина в кримінальному законодавстві європейських держав потребує системного усунення, чим може стати ухвалення наднаціонального акта, який матиме зобов'язальний характер для країн-членів ЄС. Таким актом може стати відповідна Директива ЄС, яка забезпечить загальні підходи до встановлення кримінальної відповідальності за самовільне захоплення земельних ділянок і самочинне будівництво. Перспективним дослідженням у цьому напрямі є пошук універсальних підходів, що можуть бути спільними для встановлення міри кримінального покарання, з огляду на різний рівень злочинності в країнах ЄС щодо правопорушень у сфері будівництва.

Список використаних джерел:

1. Богдан В.В., Сусликов В.Н., Друзьякіна Е.В., Жерелина О.Н. Объект незаконного строительства как предмет сделки по законодательству Италии: частные и публичные интересы. *Пробелы в российском законодательстве*. 2018. № 5. С. 47–49.
2. Вавриш А.В. Запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2018. 200 с.
3. Войтович Я.В. Розслідування порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2018. 254 с.
4. Гаран О.В. Меседж щодо кодифікації законодавства у сфері містобудування. Будівельне право : проблеми теорії і практики : збірник наук. праць / Київ. нац. ун-т буд-ва і архіт. ; редкол.: П.М. Куліков (голова) [та ін.]. Київ ; Тернопіль : Економічна думка, 2018. Друга наук. практ. конф., Київ, 6 грудня 2018 р. С. 12–16.
5. Гоненко С.В. Уголовно-правовая охрана соблюдения правил безопасности при производстве строительных работ в европейских государствах. *Известия вузов. Северо-Кавказский регион. Общественные науки*. 2008. № 2. С. 90–94.
6. Дудоров О.О. Кримінальна відповідальність за самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво : монографія / О.О. Дудоров, Р.О. Мовчан. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. 400 с.
7. Kodeks karny : Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: <http://www.arslege.pl/kodeks-karny/k1/>.
8. Козерацька О.С. Особливості конструювання бланкетних диспозицій кримінально-правових норм, інтегрованих у розділі Х КК України. *Правова держава*. 2016. № 21. С. 219–225.
9. Крайник Г.С. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та деяких інших країн щодо відповідальності за злочини проти безпеки виробництва. *Форум права*. 2012. № 2. С. 384–388.
10. Лихова С.Я. Кримінальна відповідальність за порушення безпеки людини за законодавством держав-учасниць Європейського Союзу : монографія. Київ : Редакція журналу «Право України», 2012. 89 с.
11. Мовчан Р.О. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері земельних відносин : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 662 с.

12. Prawo budowlane : Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19940890414>.
13. Тимошенко Ю.А. Совершенствование уголовно-правовых норм об ответственности за экологические преступления: идеи и их законодательное воплощение. *Российский журнал правовых исследований*. 2015. № 3 (4). С. 133–139.
14. Улезько И.С. Уголовное законодательство зарубежных стран в сфере обеспечения правил безопасности при проведении горных, строительных или иных работ. *Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса*. 2013. Вып. 4. С. 280–285.

References:

1. Bogdan V.V., Suslikov V.N., Druziakina E.V., Zherelina O.N. (2018). Obekt nezakonnogo stroitelstva kak predmet sdelki po zakonodatelstvu Italii : chastnye i publichnye interesy [Object of illegal construction as a subject of the transaction under the legislation of Italy: private and public interests]. *Probely v rossiiskom zakonodatelstve*. № 5. P. 47–49. [in Russian].
2. Dudorov O.O. (2012). Kryminalna vidpovidalnist za samovilne zainiattia zemelnoi dilianky ta samovilne budivnytstvo [Criminal liability for arbitrary occupation of land and arbitrary construction]. Monograph. Luhansk : RVV LDUVS im. E.O. Didorenka, 400 p. [in Ukrainian].
3. Garan O.V. (2018). Mesedzh shchodo kodyfikatsii zakonodavstva u sferi mistobuduvannia [Message on the codification of legislation in the field of urban planning]. *Construction law: problems of theory and practice*: Coll. Science. works / Kyiv. nat. University of Construction and Architect. ; editor: P.M. Kulikov (chairman) [etc.]. Kyiv; Ternopil: Economic Thought, 2018. Second Science. practice. Conf., Kyiv, December 6, 2018, pp. 12–16. [in Ukrainian].
4. Gonenko S.V. (2008). Ugolovno-pravovaia okhrana sobliudeniia pravil bezopasnosti pri proizvodstve stroitelnykh rabot v evropeiskikh gosudarstvakh [Criminal protection of observance of safety rules at production of construction works in the European states]. *Izvestiia Vuzov. Severo-Kavkazskii region. Obshchestvennye nauki*. № 2. P. 90–94. [in Russian].
5. Kodeks karny : Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. URL: <http://www.arslege.pl/kodeks-karny/k1/>. [in Poland].
6. Kozratska O.S. (2016). Osoblyvosti konstruiuvannia blanketnykh dyspozytsii kryminalno-pravovykh norm, integrovanykh u rozdili X KK Ukrainy [Features of the design of blanket dispositions of criminal and legal norms, integrated at the section of the X KK of Ukraine]. *The power is right*. № 21. P. 219–225. [in Ukrainian].
7. Krainyk H.S. (2012). Porivnialnyi analiz kryminalnoho zakonodavstva Ukrainy ta deiakykh inshykh krain shchodo vidpovidalnosti za zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva [Roperative analysis of the criminal legislation of Ukraine and the actions of the other countries as a result of malfeasance against security]. *Forum of law*. № 2. P. 384–388. [in Ukrainian].
8. Lykhova S.Ya. (2012). Kryminalna vidpovidalnist za porushennia bezpeky liudyny za zakonodavstvom derzhav-uchasnyts Yevropeiskoho Soiuzu [Criminal liability for human security violations under the laws of the member states of the European Union]. Monograph. K.: Editorial Board of the Law of Ukraine Magazine. 89 p. [in Ukrainian].
9. Movchan R.O. (2020). Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny u sferi zemelnykh vidnosyn [Criminal liability for crimes in the field of land relations]. Thesis of the doctor of sciences. Kyiv: KNUVS. [in Ukrainian].
10. Prawo budowlane : Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU19940890414>. [in Poland].
11. Timoshenko Iu.A. (2015). Sovershenstvovanie ugolovno-pravovykh norm ob otvetstvennosti za ekologicheskie prestupleniia: idei i ikh zakonodatelnoe voploshchenie [Improvement of criminal law norms on responsibility for environmental crimes: ideas and their legislative implementation]. *Rossiiskii zhurnal pravovikh issledovani*. № 3 (4). P. 133–139 [in Russian].
12. Ulezko I.S. (2013). Ugolovnoe zakonodatelstvo zarubezhnykh stran v sfere obespecheniia pravil bezopasnosti pri provedenii gornykh, stroitelnykh ili inykh rabot [Criminal legislation of foreign countries in the field of ensuring safety rules during mining, construction or other works]. *Biznes. Obrazovanie. Pravo. Vestnik Volgogradskogo institute biznesa*. Issue. 4. P. 280–285. [in Russian].
13. Vavrysh A.V. (2018). Zapobihannia zlochynam proty vlasnosti u sferi budivnytstva [Prevention of crimes against property in the field of construction]. Doctor's thesis. Kyiv: KNUVS. [in Ukrainian].
14. Voitovich Ya.V. (2018). Rozsliduvannia porushennia pravyl, shcho stosuiutsia bezpechnoho vykorystannia promyslovoi produktsii abo bezpechnoi ekspluatatsii budivel i sporud [Investigation of violations of rules relating to the safe use of industrial products or the safe operation of buildings and structures]. Doctor's thesis. Kyiv: KNUVS. [in Ukrainian].